

הכנסת העשרים וחמש

יוזם : חבר הכנסת אביחי אברהם בוארון

4882/25/פ

הצעת חוק להטמעת מורשת יהדות ספרד והמזרח במערכת החינוך וההשכלה הגבוהה, התשפ"ד–2024

1. מטרת החוק מטרת חוק זה, להבטיח הטמעה של תכנים לימודיים הקשורים למורשת יהדות ספרד והמזרח במערכת החינוך, וכן לקדם את המחקר והלימוד האקדמיים של מורשת זו, והכל בשים לב למסקנות הוועדה להעצמת מורשת יהדות ספרד והמזרח במערכת החינוך (ועדת ביטון).
2. הקמת מינהלת ייעודית במשרד החינוך תוקם מינהלת ייעודית להטמעת מורשת יהדות ספרד והמזרח (להלן – המינהלת).
3. תפקידי המינהלת המינהלת תפעל ליישום מטרות חוק זה, ובכלל זה –
 - (1) תעבד, תעדכן ותפיק תכנים במקצועות הנלמדים במערכת החינוך בנושא מורשת יהדות ספרד והמזרח, בשיתוף פעולה עם היחידות והגורמים המקצועיים האמונים על כך במערכת החינוך;
 - (2) תעקוב באופן שיטתי אחר הטמעת התכנים שהופקו לפי פסקה (1) במערכת החינוך;
 - (3) תארגן הדרכות, סדנאות והשתלמויות לעובדי מערכת החינוך בנושא מורשת יהדות ספרד והמזרח.
4. תקציב המינהלת (א) תקציב המינהלת ייקבע בתחום פעולה נפרד שייוחד לפעילות המינהלת בסעיף תקציב משרד החינוך בחוק התקציב השנתי; לענין זה, "תכנית" ו"סעיף תקציב" – כהגדרתם בחוק תקציב שנתי, כמשמעותו בחוק יסודות התקציב, התשמ"ה–1985.¹

¹ ס"ח התשמ"ה, עמ' 60.

- (ב) בחמש השנים הראשונות לפעולתה ייקבע למינהלת תקציב שנתי בסך 250 מיליון שקלים חדשים.
5. עובדי המינהלת (א) שר החינוך ימנה את ראש המינהלת שיהיה עובד המדינה. (ב) ראש המינהלת אחראי על ביצוע תפקידי המינהלת לפי סעיף 3, באמצעות עובדי המינהלת.
6. דין וחשבון שנתי המינהלת תפרסם דוח שנתי שיפרט את פעולותיה וכן נתונים לגבי יישום מטרות החוק; הדוח יוגש לשר החינוך ויועמד לעיון הציבור.
7. מועצה מלווה שר החינוך ימנה שלושה אנשי אקדמיה מומחים בעלי שם בתחום יהדות ספרד והמזרח כמועצה מלווה (להלן – המועצה המלווה) לוועדה שהסמיכה המועצה להשכלה גבוהה לענייני תכנון ולתקצוב (להלן – ועדה לתכנון ולתקצוב).
8. תפקידי המועצה המלווה המועצה המלווה תפעל ליישום מטרת חוק זה במוסדות להשכלה גבוהה כמשמעותם בחוק המועצה להשכלה גבוהה, התשי"ח-1958², ובין היתר תפעל לקידום הנושאים שלהלן –
- (1) הענקת תמריצים למחקר בתחומי יהדות ספרד והמזרח;
- (2) פתיחה של מסלולי לימוד ייחודיים בתחומי יהדות ספרד והמזרח.
9. סמכויות המועצה המלווה חברי המועצה המלווה יהיו רשאים להופיע בישיבות הוועדה לתכנון ולתקצוב ולהשתתף בדיוניה; לנציג מוסכם מטעם המועצה המלווה תהיה זכות הצבעה בוועדה לתכנון ולתקצוב.
10. תחילה תחילתו של חוק זה שישה חודשים מיום פרסומו; עד ליום התחילה תוקם המינהלת ותמונה המועצה המלווה.
11. ביצוע ותקנות שר החינוך ממונה על ביצוע חוק זה, והוא רשאי, בהתייעצות עם ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, להתקין תקנות לביצועו.

ד ב ר י ה ס ב ר

"אני מאמין שהגשת הדוח לא רק למשרד החינוך אלא לכלל הציבור בישראל תפתח שיח אמיתי בשאלת הזהות הישראלית תוך מתן ביטוי לנוכחות המזרחית שהיא חלק אורגני ממנה. שיח כזה יכול להביא לקבלה הדדית של חלקי אוכלוסייה מעדות שונות שלא אחת מתכתשות זו עם זו באמצעי התקשורת ובניסיון מתמשך של הדרה ודעות קדומות" (מתוך דוח ועדת ביטון).

ביום 7 ביולי 16 הציגה הוועדה להעצמת מורשת יהדות ספרד והמזרח במערכת החינוך בראשות המשורר ארז ביטון (להלן – ועדת ביטון) את המלצותיה לציבור. בוועדת ביטון פעלו 80 אקדמאים ומומחים מתחומי החינוך, התרבות והרוח, אשר התבקשו לבחון כיצד מתמודדת מערכת החינוך

² ס"ח התשי"ח, עמ' 191.

הישראלית עם סוגיות הנוגעות למורשת יהדות ספרד והמזרח. בתום חודשים של דיונים ממושכים ועבודת מחקר מעמיקה, מצאה ועדת ביטון שמערכת החינוך לאורכה ולרוחבה, משלב בית הספר היסודי ועד לאקדמיה, דוחקת לשוליים את המורשת המפוארת של יהדות המזרח.

ועדת ביטון הגיעה למסקנה שבכל תחומי הידע הנלמדים במערכת החינוך – היסטוריה, ספרות, אומנות ועוד – יש צורך ביצירת תכנית אסטרטגית רב-שנתית שתבטיח שמורשת יהדות ספרד והמזרח תקבל את מקומה הראוי, לצד מורשת עדות ישראל האחרות. שר החינוך, אשר מינה את הוועדה, התייחס למסקנותיה כ"תיקון עוול היסטורי".

בחברה הישראלית קיימים שסעים עמוקים ומסוכנים בין קבוצות שונות בציבור. שסעים אלה מאיימים לפורר את החברה הישראלית ולהרוס את מה שנבנה בעמל רב לאורך שנים. בהקשר זה, מסקנות ועדת ביטון מהוות קריאת השכמה לציבור ולמנהיגיו, מאחר שהן מפנות לדרך היחידה שבה ניתן לאחות את השסעים – לא באמצעות הסתה, לא באמצעות ביטול הדדי, ולא באמצעות העצמה של רגשות נקם, בידול וקיפוח – אלא באמצעות חינוך עשיר, מתקדם ופלורליסטי, שמוזה ומכבד את העושר והייחודיות של אחת מהקבוצות שמרכיבות את החברה הישראלית.

מטרת הצעת החוק להקים מערך מקצועי להטמעת המורשת וההיסטוריה של יהדות ספרד והמזרח במערכת החינוך ובאקדמיה. הדבר הכרחי משום שהניסיון מלמד שלא עיגון בחקיקה ראשית מסקנות הוועדה צפויות להתמסס ולהישכח. יודגש שמטרת הצעת החוק אינה ליישם את מסקנות הוועדה, הפרוסות על פני מאות עמודים, ככתבן וכלשונון אלא מטרתה לפעול ברוח מסקנות הוועדה, תוך הפעלת שיקול דעת, ביצוע התאמות נדרשות, הפרדה בין עיקר ותפל ורב-שיח תמידי עם הגורמים השונים במערכת החינוך ובאקדמיה. כמו כן, חשוב לציין שהטמעת התכנים צריכה להיעשות בהרמוניה, עד כמה שניתן, עם תכניות הלימודים הקיימות. כך לדוגמא, במסגרת שיעורי ההיסטוריה יש להקצות נתח משמעותי יותר לתולדות יהדות ספרד והמזרח; במסגרת שיעורי ספרות יש ללמד יותר יצירות שמקורן ביהדות ספרד והמזרח, וכדומה.

מוצע להקים במשרד החינוך מינהלת ייעודית, בעלת כלים וסמכויות, שתפקידה להטמיע במערכת החינוך תכנים רלוונטיים למורשת יהדות ספרד והמזרח. המינהלת תזכה לתקציב הולם, ותדווח בכל שנה על ההתקדמות בהשגת יעדיה. כדי להבטיח שתהליך דומה יבוצע גם במוסדות להשכלה גבוהה, תוקם לצד המועצה להשכלה גבוהה והוועדה לתכנון ולתקצוב מועצה מלווה שתורכב משלושה מומחים בעלי שם מהאקדמיה בתחומי יהדות ספרד והמזרח. מומחים אלה יהיו אמונים על הטמעת תכנים ופיתוח המחקר והלימוד של יהדות ספרד והמזרח במוסדות להשכלה הגבוהה ויהיו שותפים מלאים לדיונים ולקבלת ההחלטות בוועדה לתכנון ותקצוב.

כמו כן, מוצע ששר החינוך ימנה את העומד בראש המינהלת ואת חברי המועצה המלווה וכן יהיה מוסמך להתקין תקנות לביצוע החוק בהתייעצות עם ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת. הצעת חוק דומה בעיקרה הונחה על שולחן הכנסת העשרים וחמש על ידי חברת הכנסת חוה אתי עטייה (פ/4743/25).

הצעת חוק זהה הונחה על שולחן הכנסת העשרים וחמש על ידי חבר הכנסת מאיר כהן וקבוצת חברי הכנסת (פ/3758/25).

הצעת החוק זהה לפ/3758/25 ולפיכך לא נבדקה מחדש על ידי הלשכה המשפטית של הכנסת.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
י"ח בתמוז התשפ"ד (24.07.2024)